

Asia: VN/22377/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Kuntaliitolta on pyydetty lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle koskien yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamista. Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä.

Sosiaaliturvaa koskevilla lakimuutoksilla on vaikutusta kuntien talouteen sekä perustoimeentulotuen rahoitusosuuden että työllisyyden kautta

Yleisen talouskehityksen nopea heikkeneminen vaikuttaa kielteisesti myös kuntiin. Kuntatalouden ennakoitaankin kiristyvän selvästi jo vuonna 2024, mikä näkyy esimerkiksi veroprosentin korotuspaineina erikokoisissa kunnissa.

Valmisteltujen päätösten suorat ja välilliset vaikutukset kuntien talouteen tulee arvioida huolella valmistelun nopeasta aikataulusta huolimatta. Uusia kuntataloutta heikentäviä päätöksiä ei voi tehdä ilman, että kuntien tehtäviä ja velvoitteita vastaavasti kevennetään. Mahdolliset uudet ja laajenevat velvoitteet on korvattava kunnille täysimääräisesti.

Tämä koskee kaikkia sellaisia sosiaali- tai työttömyysturvaan tehtäviä muutoksia, jotka joko lisäävät perustoimeentulotuen tai työttömyysetuuksien tarvetta tai vähentävät kuntien verotuloja. Vaikka sosiaalitoimen tehtävät siirtyivät hyvinvointialueille, kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotuen puolikkaaseen säilyi. Rahoitusvastuu toimeentulotukeen tulee siirtää pois kunnilta nopeasti.

On tärkeää huomioida, että mikäli uudistuksen työllisyysvaikutukset toteutuvat, ovat lakimuutosten talousvaikutukset positiivisia myös kunnille. Työllistymisen positiivinen kuntatalousvaikutus näkyy pääosin lisääntyneiden verotulojen kautta, mutta myös kuntien rahoittamien etuusmenojen pienentymisenä. Nämä vaikutukset vahvistavat kuntien taloutta kuitenkin vain, jos uudistusten työllisyystavoitteet toteutuvat. On syytä huomioida, että yleinen suhdannetilanne vaikuttaa merkittävästi työllisyystavoitteiden toteutumiseen. Sosiaali- ja työttömyysturvaan tehtävien muutosten kuntataloutta heikentävät vaikutukset kohoavat edelleen, jos etuudensaajat eivät työllisty uusiin työpaikkoihin.

Valtion rooli asumisen turvaamisessa ohenee

Luonnoksessa esitetään muutoksia yleisen asumistuen ehtoihin, jotka viestivät valtion vetäytymisestä etämmälle siitä julkisen vallan tehtäväkentästä, joka koskee asumisen turvaamista. Julkisen vallan osalta painopistettä siirretään näin ollen kuntiin.

Esityksessä asumistuen korvausprosenttia lasketaan, tukeen vaikuttava ansiotulovähennys (ns. suojaosa) poistetaan ja perusomavastuuta nostetaan. Näiden leikkausten vaikutukset kohdistuvat kaikkiin asumistuen saajiin.

Helsingiläiset asumistuen hakijat siirretään PKS:n matalamman vuokratason kuntaryhmään. Tämä leikkaus kohdistuu helsinkiläisiin tuensaajiin.

Asumistuen leikkausten halutaan pienentävän tukea vähemmän lapsiperheiltä, enemmän yksin asuvilta ja pariskunnilta. Tähän pyritään muuttamalla kertoimia perusomavastuun laskukaavassa.

Edellisten lisäksi asumistuki omistusasuntoihin lakkautetaan.

Toimeentulotukimenot lisääntyvät

Esityksessä arvioidaan asumistuen leikkausten vähentävän asumistukimenoja 385 miljoonaa euroa vuodessa, ja lisäävän toimeentulotukimenoja vuositasolla 77,2 miljoonaa euroa. Kunnat rahoittavat puolet toimeentulotuen kustannuksista.

Asumistuen leikkaukset toteutuisivat vaiheittain, koska tuen määrää tarkistetaan tuensaajilla 12 kuukauden välein. Esityksessä arvioidaan, että vuonna 2024 vaikutuksista toteutuisi noin puolet, ja vuonna 2025 jo valtaosa. Omistusasumisen tuen poistaminen vaikuttaisi täysimääräisesti heti 1.9.2024 alkaen.

Toimeentulotuen kustannukset vähennetään kuntien valtionosuuksista toteutumavuotta seuraavan vuoden talousarviossa. Siten vaikutukset kuntataloteen toteutuisivat kahden vuoden viiveellä.

Tuen piiristä pudotaan ja tuki pienenee

Yleisen asumistuen piiristä poistuu uudistuksen myötä esityksen arvion mukaan noin 50 000 tuensaajaa. Tuen piiriin jäävien kohdalla uudistus vähentää tukea tyypillisesti 60 - 110 euroa kuukaudessa.

Esitetyt leikkaukset kohdentuvat sukupuoliin epätasaisesti. Keskimäärin naisten tuki pienenee enemmän kuin miesten. Tätä selittää työmarkkinoiden rakenne, erityisesti työmarkkinoilla naisten osuus osa-aikatyössä on miehiä suurempi, ja siten asumistuen suojaosan leikkaus kohdentuu voimakkaammin naisiin ja yksinhuoltajaperheisiin, joissa nainen on perheen huoltaja. Asumistuen saajien osuus pitkäaikaistyöttömistä on puolestaan miesvaltainen ryhmä, ja tähän leikkaukset kohdentuvat vähemmän.

Kunnalle kaatuu yhä suurempi vastuu asumisen turvaamisesta

Esityksessä todetaan, että alustavan arvion mukaan leikkausten kokonaisvaikutukset työllisyyteen ovat vähäiset. Realistista on odottaa, että talousvaikeuksissa olevien kotitalouksien kanssa työskennellään kuntien asuntosektoreilla aiempaa enemmän tulevana vuosina.

Asumisen turvaamisen kanssa työskentelevien kuntatoimijoiden, erityisesti vuokratyöyhtiöiden ja asumisneuvojien, on syytä varautua asiakkaiden lisääntyviin vuokrasaataviin/-velkoihin ja niiden

järjestämiseen. Vuokranperinnässä tehostettujen toimien mahdollisuuksia kannattaa yhtiökentällä kartoittaa. Ne voivat vähentää riskiä häätöjen lisääntymiseen. Asumisneuvonnan piirissä kannattaa miettiä keinoja, joiden avulla tukea olisi mahdollista suunnata asumistuen piiristä putoaviin kotitalouksiin. Köyhtyvien ruokakuntien ohjaaminen toimeentulotuen piiriin vähentää häätöjen riskiä, ja kuuluu asumisneuvonnan työn ydinosamiseen.

Yhteisvaikutukset ja pitkäaikaiset vaikutukset hyvinvointiin

Hallituksen menosäästöt kohdentuvat useisiin sosiaaliturvaetuuksiin, eikä niiden yhteisvaikutuksesta synny tässä valmisteluvaiheessa selkeää kokonaiskuvaa. Esityksen mukaan STM on valmistelemassa kokonaisarviota, jossa yhteisvaikutus kotitalouksiin tulisi ymmärrettäväksi. Tältä osin vaikutuksista lausuminen jää odottamaan valmistelun etenemistä.

Sosiaaliturvan muutoksilla on aina myös pitkäaikaisvaikutuksia, usein ylisukupolvisen hyvinvoinnin kautta. Sosiaaliturvan leikkausten myötä paineet näkyvät kasvavana palvelujen kysyntänä myös kuntien järjestämisvastuulla olevissa palveluissa ja yhä monimutkaistuvina hyvinvointihaasteina, joiden ennaltaehkäisy kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keinoin käy vaikeaksi. Vaikka leikkauksia tehtäisiin yhteen sosiaaliturvan osioon, voivat kerrannaisvaikutukset näkyä merkittävinä muutoksina hyvinvoinnissa ja sitä kuvaavissa tilastoissa vasta vuosien päästä. Heikentynyt hyvinvointi heijastuu monitahoisesti myös elinvoimaan ja kilpailukykyyn.

Lakimuutosten lyhyet lausuntoajat ongelmallisia kunnallisen demokratian toteutumisen kannalta

Lakimuutosten nopea valmistelu ja lausuntojen kohtuuttoman lyhyt aika ovat ongelmallisia kunnallisen päätöksenteon ja demokratian toteutumisen kannalta. Kunnissa lausunnot merkittäviin lakimuutoksiin valmistellaan virkamiestyönä, jonka jälkeen kunnanhallitus käsittelee ja hyväksyy ne. Esityksissä, joilla on kuntien talouteen tai toimintaan vähäistä suurempaa merkitystä, tulisi pitää kiinni normaalista kuuden viikon lausuntoajasta.

Laura Hassi
Suomen Kuntaliitto